

فهرست

FILM	پاسخ	سوالات	درسنامه
31 min	۷۴	۹	۶
30 min	۷۵	۱۵	۱۲
36 min	۷۶	۲۰	۱۷
33 min	۷۷	۲۷	۲۳
38 min	۷۹	۳۴	۳۰
34 min	۸۰	۴۱	۳۸
40 min	۸۲	۴۹	۴۵
20 min	۸۴	۵۵	۵۳
38 min	۸۶	۶۲	۵۸
42 min	۸۸	۶۹	۶۶

درس اول: کنش‌های ما

درس دوم: پدیده‌های اجتماعی

درس سوم: جامعه و فرهنگ (جهان اجتماعی)

درس چهارم: ارزیابی فرهنگ‌ها

درس پنجم: هویت

درس ششم: بازتولید هویت اجتماعی

درس هفتم: تحولات هویتی جامعه

درس هشتم: بعد فرهنگی هویت ایران

درس نهم: بعد سیاسی هویت ایران

درس دهم: ابعاد جمعیتی و اقتصادی هویت ایران

امتحان نهایی

۱۰۲	آزمون ۹: شهریور ماه ۱۴۰۰
۱۰۴	آزمون ۱۰: خرداد ماه ۱۴۰۱
۱۰۵	آزمون ۱۱: شهریور ماه ۱۴۰۱
۱۰۷	آزمون ۱۲: دی ماه ۱۴۰۱
۱۰۸	آزمون ۱۳: خرداد ماه ۱۴۰۲
۱۱۰	آزمون ۱۴: شهریور ماه ۱۴۰۲
۱۱۲	پاسخ‌نامه تشریحی آزمون ۱ تا ۱۴

۹۲	آزمون ۱: خرداد ماه ۱۳۹۸
۹۳	آزمون ۲: دی ماه ۱۳۹۸
۹۴	آزمون ۳: شهریور ماه ۱۳۹۸
۹۵	آزمون ۴: تیر ماه ۱۳۹۹
۹۷	آزمون ۵: دی ماه ۱۳۹۹
۹۸	آزمون ۶: شهریور ماه ۱۳۹۹
۱۰۰	آزمون ۷: خرداد ماه ۱۴۰۰
۱۰۱	آزمون ۸: دی ماه ۱۴۰۰

بارم‌بندی درس هویت اجتماعی	شماره درس	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
نوبت اول	۴	۴	۴	۴	۴	۴	-	-	-	-	-
نوبت دوم	۵						۳	۳	۳	۳	۳

1

بخش

درستنامه

و سؤالات تشریحی

درس اول

کنش‌های ما

سلام مجدد! چرا مجدد؟! چون به بار تو مقدمه بهت سلام کردم ولی چون می‌دونم نخوندیش، دوباره اینجا می‌گم که بری بخونیش! طی سال تحصیلی خیلی به درس هویت اجتماعی اهمیت ندادی، باشه! مطالبش نجسب بود، باشه! با تقلب به نمره‌ای گرفتی، باشه! اصلاً آنقدر هویت اجتماعی نخوندی که کتابت تار عنکبوت بسته، اونم باشه! این همه باشه من به تو گفتم حالا به باشه تو به من بگو ... بیا این فرمولی که بهت می‌دم رو اجرا کن تو امتحان نهایی هویت اجتماعی ۲۰ می‌گیری! باشه؟! درس اول هویت اجتماعی دو تا تیترا اصلی داره: ۱ ویژگی‌های کنش ۲ پیامدهای کنش. سؤالات امتحان نهایی هیچ پیچیدگی خاصی نداره، اگه مثالی ارزش بیاد، خارج از کتاب نیست اما طراح امتحان نهایی جدیدنا بلا شده و از عکسا هم سؤال میدره. اینا رو گفتم که حواست جمع باشه وگرنه همش با فرمول حله!

اسکن کنید

برای استفاده از فیلم‌های آموزشی شب امتحان این درس QR-code مقابل را اسکن کنید.

فیلم شب امتحان

کنش ما انسان‌ها چه ویژگی‌هایی دارد؟

به ساده‌ترین زبان ممکن، کنش همان کاری است که انسان انجام می‌دهد، مثل مطالعه کردن، مسواک زدن، مشورت کردن و ... در زبان فارسی برای فعالیت‌های انسان، اسم‌های گوناگونی مانند کار، عمل، فعل، رفتار، کردار و کنش وجود دارد و انجام‌دهنده این رفتارها نیز با عناوینی مثل کارگر، کارمند، کارگزار، کارفرما و عامل شناخته می‌شوند.

- تعریف • در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، کنش می‌گویند.
- در علوم انسانی به انجام‌دهنده کنش، کنشگر می‌گویند.

نکته

کنش انسان ویژگی‌هایی دارد که باعث متمایز شدن آن از فعالیت سایر مخلوقات مانند حیوانات می‌شود.

سؤال ویژگی‌های کنش انسان‌ها کدام‌اند؟

پاسخ ۱ آگاهانه بودن ۲ ارادی بودن ۳ هدف‌دار بودن ۴ معنادار بودن

آگاهانه بودن

آگاهانه بودن کنش به این معناست که کنش وابسته به آگاهی آدمی است و بدون علم و آگاهی انجام نمی‌شود.

- مثال ۱ وقتی برای اولین بار از یک کالای پیچیده مثل دوربین عکاسی استفاده می‌کنید، برای کسب آگاهی به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنید ولی پس از آن دیگر سراغی از دفترچه راهنما نمی‌گیرید؛ چون نسبت به عملکرد دستگاه آگاهی دارید.
- ۲ سخن گفتن یک کنش است و براساس آگاهی ما نسبت به واژگان و دستور زبان شکل می‌گیرد؛ به همین دلیل اگر ما آگاهی خود را نسبت به کلمات و معانی آن‌ها از دست بدهیم، از گفتار بازمی‌مانیم یا چون به کلمات و ساختارهای زبان چینی آگاهی نداریم، نمی‌توانیم به آن زبان صحبت کنیم.

ارادی بودن

کنش به اراده‌ انسان وابسته است؛ یعنی تا خواست و اراده‌ انسان نباشد، انجام نمی‌شود. پس علاوه بر آگاهی، اراده‌ کنشگر نیز ضروری است؛ زیرا ممکن است فردی نسبت به کاری آگاهی داشته باشد ولی تصمیم به انجام آن نگیرد.

مثال دانش‌آموزی پس از برگشت از دبیرستان بر سر دو راهی قرار گرفته است که ابتدا استراحت کند یا تکالیف مدرسه‌اش را انجام دهد. **کلاً هر جا تو سؤال صحبت از دو راهی و انتخاب کردن بود، می‌شه ویژگی ارادی بودن.**

نکته

کنش انسان ارادی است؛ پس فعالیت‌هایی مثل ضربان قلب، گردش خون و بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، کنش نیستند؛ زیرا این اعمال **ارادی نیستند**.

طراح‌پسند ممکن است کنش از روی اشتیاق یا اکراه یا اضطرار یا بنابر ضرورتی انجام شود اما مهم این است که انجام این کارها از روی اراده بوده است.

مثال فردی که از خطر یا آتش‌سوزی می‌گریزد، با اراده‌ خود این کنش را انجام داده است، او می‌توانست بماند و با خطر مواجه شود.

هدف‌دار بودن

انسان از انجام هر کنشی به دنبال رسیدن به هدفی است؛ به همین دلیل سؤال «چرا چنین کاری را کردی؟» را می‌توان از هر کنشگری پرسید؛ زیرا فعالیت‌های انسان با قصد و هدف خاصی انجام می‌شود، اگرچه همیشه انسان به هدفی که مدنظر دارد، نمی‌رسد.

مثال فردی از میان جمع برمی‌خیزد و پنجره‌ کلاس را باز می‌کند، اگر از او سؤال شود چرا این کار را کردی؟ ممکن است بگوید: «**هدفم** عوض شدن هوای کلاس بود.»

سؤال آیا انسان‌های مختلف از انجام کنش‌هایشان، هدف‌های یکسانی دارند؟

پاسخ خیر. مثلاً اشخاصی که کنار یک رودخانه هستند ممکن است اهداف گوناگونی مثل: شنا کردن، ماهیگیری، لذت بردن از صدای آب و ... در ذهن داشته باشند.

معنادار بودن

با توجه به ویژگی‌های آگاهانه، ارادی و هدف‌دار بودن، کنش دارای معنا است و انسان‌ها با توجه به معنای یک کنش آن را انجام می‌دهند و پاسخ دادن به همان کنش نیز مستلزم درک صحیح معنای آن است.

مثال دانش‌آموزی در کلاس دستش را بالا می‌آورد و این کار را آگاهانه، ارادی و هدفمند انجام می‌دهد، با توجه به این موارد، کنش او معنادار است و معنای آن اجازه خواستن از معلم است. معلم نیز در صورتی که بالا بردن دست را، اجازه خواستن معنا کند، می‌تواند به کنش دانش‌آموز پاسخ مناسب بدهد.

سؤال بوق زدن راننده یک کنش است؛ معانی مختلف آن چیست؟

پاسخ بوق زدن معانی مختلفی دارد؛ مثل: ۱) نشان دادن شادی ۲) اعتراض کردن ۳) تشکر از دیگران ۴) اخطار دادن ۵) سلام و خداحافظی کردن

ایستگاه سؤال

شهریور ۱۴۰۰

دی ۱۴۰۰

شهریور ۹۹

۱ | کنش‌ها ممکن است با اشتیاق یا از روی اضطرار انجام شوند، اما در هر حال

۲ | اگر کنشگری فعالیت خود را با قصد خاصی انجام دهد، مصداق کدام ویژگی کنش است؟

۳ | بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، کنش فردی است. (صحیح / غلط)

پاسخ ۱. ارادی‌اند.

۲. هدف‌دار بودن

۳. نادرست (به دلیل ارادی نبودن، اصلاً کنشی انجام نشده است).

کنش ما چه آثار و پیامدهایی دارد؟

هر کنشی آثار و پیامدهایی دارد؛ این آثار و پیامدها به دو گروه تقسیم می‌شوند: ۱) پیامدهای ارادی (غیرطبیعی) ۲) پیامدهای غیرارادی (طبیعی)

سؤال ویژگی پیامدهای ارادی کنش چیست؟

پاسخ ۱ به اراده انسان‌ها، یعنی خود کنشگر یا دیگری، وابسته‌اند. ۲ خودشان کنش هستند و کنشگری باید آن‌ها را انجام دهد. ۳ احتمالی‌اند؛ یعنی ممکن است انجام بشوند یا نشوند؛ درواقع اگر فرد آن‌ها را اراده کند، انجام می‌شوند و اگر آن‌ها را نخواهد، انجام نمی‌شوند.

مثال ۱ فردی سلام می‌کند. پاسخ دادن یا پاسخ ندادن او پیامد ارادی کنش او محسوب می‌شود که به اراده پاسخ‌دهنده بستگی دارد. ۲ دانش‌آموزی کتاب درسی خود را مطالعه می‌کند و در پی آن اولاً به سؤالات امتحانی پاسخ می‌دهد و ثانیاً معلم به او نمره متناسب می‌دهد؛ به ترتیب پاسخ دادن به سؤالات، پیامد ارادی کنش است که وابسته به اراده خود کنشگر یعنی دانش‌آموز بوده و دادن نمره نیز پیامد ارادی کنش است که به اراده دیگری یعنی معلم بستگی دارد.

پیامدهای غیرارادی: برخلاف موارد بالا ویژگی‌های پیامدهای غیرارادی عبارتند از: ۱ به اراده انسان‌ها بستگی ندارند. ۲ کنش نیستند؛ یعنی لازم نیست کنشگری آن‌ها را انجام دهد بلکه نتیجه طبیعی کنش هستند. ۳ قطعی هستند؛ یعنی حتماً انجام می‌شوند.

مثال ۱ وقتی پنجره کلاس را باز می‌کنید، هوای کلاس عوض می‌شود. ۲ فردی که وضو می‌گیرد، دست و صورتش پاکیزه می‌شود. ۳ لیز خوردن، پیامد غیرارادی کنش پا گذاشتن روی پوست موز است.

پیامدهای غیرارادی	پیامدهای ارادی		کنش
	وابسته به اراده دیگری	وابسته به اراده کنشگر	
سلامتی، نشاط، تندرستی	پذیرفته شدن در تیم به عنوان هم‌تیمی، مورد تحسین و تشویق دیگران قرار گرفتن	ورزشکار حرفه‌ای شدن، همکاری، گروهی بازی کردن، کمک کردن به دیگران	ورزش کردن
آسیب به سلامتی و ابتلا به بیماری‌های قلبی و سرطان	تعارف سیگار و دخانیات به فرد، سرزنش یا نکوهش	هدر دادن پول، اتلاف زمان، ترک آن یا معتاد شدن	سیگار و قلیان کشیدن
آرامش و سلامت روانی	دعوت فرد به آرامش، تحسین دیگران	ترک کردن محل، پرهیز از دعوی فیزیکی	کنترل خشم
امنیت اجتماعی، خشنودی خداوند	تحسین و تمجید دیگران	داشتن پوشش مناسب و برخورد صحیح با دیگران	رعایت حیا

نکته

معمولاً انسان‌ها کنش‌های خود را با در نظر گرفتن پیامدهای ارادی و غیرارادی آن انجام می‌دهند و از انجام برخی کنش‌هایی که پیامدهای نامطلوب دارد، خودداری می‌کنند.

سؤال آیه «آدمی در گرو عمل خویش است» را تحلیل کنید.

پاسخ انسان اعمال خود را با آگاهی و اراده انجام می‌دهد. آدمی با افکار و اعمال خود ارزیابی می‌شود و باید مسئولیت اعمالی که انجام می‌دهد را بپذیرد و پیامدهای کار و کنش‌های خود را قبول کند. خداوند به انسان یادآور شده است که با توجه به قوه تعقل و اختیار که به او بخشیده است، باید عواقب و مسئولیت کارهای خود را بپذیرد.

ایستگاه سؤال

خرداد ۱۴۰۱

خرداد ۹۹

دی ۹۸

دی ۹۸

۱ کاهش روابط عاطفی میان اعضای خانواده، پیامد طبیعی استفاده افراطی از شبکه‌های مجازی است. (صحیح / غلط)

۲ عوض شدن هوای کلاس بعد از باز کردن پنجره کنش است. پیامد غیرارادی ☐ پیامد ارادی ☐

۳ پیامدهای غیرارادی کنش هستند ولی پیامدهای ارادی کنش هستند.

۴ انسان‌ها به چه دلیل ممکن است از انجام برخی کنش‌ها خودداری کنند؟

پاسخ ۱. درست (دیدید از کجا سؤال داده؟ تصاویر کتاب که نکات همشون تو درسنامه هست.)

۲. پیامد غیرارادی ۳. قطعی - احتمالی ۴. پیامدهای نامطلوب کنش

سوالات صحیح / غلط

۱. «ورزشکار حرفه‌ای شدن»، پیامد غیرارادی ورزش کردن است. (شهریور ۱۴۰۲)
۲. کنش انسان همانند سایر مخلوقات معنادار است. (خرداد ۱۴۰۲)
۳. کاهش روابط عاطفی میان اعضای خانواده، پیامد طبیعی استفاده افراطی از شبکه‌های مجازی است. (خرداد ۱۴۰۱)
۴. اگر انسان کاری را با اکراه و یا از روی اضطراب انجام دهد؛ کنشی انجام نداده است. (خرداد خارج ۱۴۰۱)
۵. برخی پیامدهای کنش، ارادی‌اند که این دسته پیامدها خودشان کنش هستند. (شهریور ۱۴۰۰)
۶. کنش‌ها ممکن است با اشتیاق یا با اکراه یا حتی از روی اضطراب و بنا به ضرورتی انجام شوند، اما در هر حال، ارادی‌اند. (دی خارج ۱۴۰۰)
۷. فردی که از خطر می‌گریزد کنشی انجام نداده، زیرا عمل او از روی اضطراب است. (خرداد ۹۹)
۸. بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، کنش فردی محسوب می‌شود. (شهریور ۹۹ - دی ۹۸)
۹. پیامدهای غیرارادی کنش احتمالی هستند؛ یعنی ممکن است انجام یشوند یا نشوند. (دی ۹۹)
۱۰. کسب مدال ورزشی از پیامدهای ارادی وابسته به اراده دیگران در کنش ورزش کردن است. (دی خارج ۹۹)
۱۱. پیامدهای غیرارادی کنش قطعی هستند ولی پیامدهای ارادی احتمالی‌اند. (شهریور ۹۸)
۱۲. کنش وابسته به آگاهی آدمی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود. (شهریور خارج ۹۸)
۱۳. در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، عمل و کردار می‌گویند. (شهریور ۹۸)
۱۴. ناتوانی فرد در سخن گفتن به زبان بیگانه، به دلیل فقدان آگاهی است. (شهریور ۹۸)
۱۵. پرسش «چرا چنین کاری کردی؟» را می‌توان از هرکنشگری پرسید؛ زیرا کنش انسان، ارادی است. (شهریور ۹۸)
۱۶. بعضی از کنش‌ها، آثار و پیامدهایی دارند. (شهریور ۹۸)
۱۷. لیز خوردن فرد در پی پا نهادن بر پوست موز، پیامد طبیعی کنش است. (شهریور ۹۸)
۱۸. پیامدهای غیرارادی کنش، نتیجه طبیعی کنش هستند. (شهریور ۹۸)
۱۹. تشویق یک ورزشکار توسط دیگران پیامد ارادی کنش و وابسته به اراده کنشگر دیگر است. (شهریور ۹۸)

سوالات جای خالی

۲۰. معلم در صورتی می‌تواند به خواسته دانش‌آموز پاسخ مناسب بدهد که کنش او را بیابد. (شهریور ۱۴۰۲)
۲۱. پاسخ دادن به سوالات امتحانی و نمره دادن استاد، پیامدهای کنش مطالعه کردن است. (خرداد خارج ۱۴۰۱)
۲۲. کنش‌ها ممکن است با اشتیاق یا از روی اضطراب انجام شوند، اما در هر حال (شهریور ۱۴۰۰)
۲۳. قرار گرفتن بر سرد راهی، یکی از ویژگی‌های کنش را نشان می‌دهد. آن ویژگی، بودن کنش است. (شهریور ۹۹)
۲۴. پیامدهای غیرارادی کنش هستند ولی پیامدهای ارادی کنش هستند. (دی ۹۸)
۲۵. در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، می‌گویند. (شهریور ۹۸)
۲۶. استفاده از دفترچه راهنمای ماشین لباسشویی به ویژگی کنش اشاره دارد. (شهریور ۹۸)
۲۷. فعالیت‌هایی مثل ضربان قلب و گردش خون به علت فقدان ویژگی کنش محسوب نمی‌شوند. (شهریور ۹۸)
۲۸. می‌توان گفت پیامدهای خودشان کنش هستند. (شهریور ۹۸)
۲۹. پیامدهای کنش احتمالی هستند. (شهریور ۹۸)
۳۰. سایرین در صورتی می‌توانند به کنش پاسخ مناسب دهند که (شهریور ۹۸)

سوالات چهارگزینه‌ای

۳۱. درس خواندن برای دستیابی به شغل و درآمد، به کدام یک از ویژگی‌های کنش اشاره دارد؟ (خرداد ۱۴۰۱)

۴) هدف‌دار بودن

۳) ارادی بودن

۲) آگاهانه بودن

۱) معنادار بودن

(شهریور ۱۴۰۰)

۳۲. عبارت‌های زیر بیانگر کدام ویژگی کنش است؟

- وقتی برای اولین بار برای استفاده از یک کالای پیچیده به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنیم.
- قرارگرفتن بر سر دو راهی

- (۱) ارادی بودن - هدف‌دار بودن
(۲) معنادار بودن - هدف‌دار بودن
(۳) معنادار بودن - آگاهانه بودن
(۴) آگاهانه بودن - ارادی بودن

(خرداد ۹۹)

۳۳. عوض شدن هوای کلاس، بعد از بازکردن پنجره، کنش است.

- (۱) پیامد غیرارادی
(۲) ویژگی آگاهانه بودن
(۳) پیامد ارادی
(۴) ویژگی معنادار بودن

(شهریور ۹۹)

۳۴. کدام گزینه در مورد پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش صحیح است؟

- (۱) پیامدهای ارادی کنش، قطعی و حتمی اند اما پیامدهای غیرارادی کنش، احتمالی اند.
(۲) پیامدهای ارادی، کنش نیستند بلکه نتیجه طبیعی کنش اند.
(۳) عوض شدن هوای کلاس بعد از باز کردن پنجره، پیامد ارادی کنش است.
(۴) پیامدهای غیرارادی کنش قطعی هستند، یعنی حتماً انجام می‌شوند.

(خرداد ۹۸)

۳۵. کدام مورد از ویژگی‌های کنش نیست؟

- (۱) آگاهانه
(۲) ارادی
(۳) غریزی
(۴) هدف‌دار

(شهریور ۹۸)

۳۶. کدام یک از موارد زیر کنش محسوب می‌شود؟

- (۱) ضربان قلب
(۲) گردش خون
(۳) سخن گفتن
(۴) بستن ناخودآگاه چشم موقع ترس

(خرداد خارج ۹۸ - دی ۹۷)

۳۷. کدام مورد از ویژگی‌های کنش نیست؟

- (۱) آگاهانه
(۲) ارادی
(۳) انعطاف‌پذیر
(۴) هدف‌دار

۳۸. کدام مورد از ویژگی‌های کنش نیست؟

- (۱) آگاهانه بودن
(۲) ارادی بودن
(۳) متناسب بودن
(۴) هدف‌دار بودن

۳۹. کدام یک از موارد زیر یک کنش است؟

- (۱) مسموم شدن بر اثر خوردن غذای فاسد
(۲) رد کردن چراغ قرمز راهنمایی و رانندگی
(۳) کشیدن دست هنگام برخورد با جسم داغ
(۴) بستن چشم هنگام مواجهه با خطر

۴۰. عبارت زیر به کدام ویژگی کنش اشاره دارد؟

«علی به قصد خنک شدن هوای اتاق، پنجره را باز می‌کند.»

- (۱) معنادار بودن
(۲) ارادی بودن
(۳) هدفمند بودن
(۴) آگاهانه بودن

۴۱. کدام یک از پیامدهای ارادی کنش است؟

- (۱) سرطان ریه در اثر استعمال دخانیات
(۲) گازگرفتگی در اثر اشتیاق گاز شهری
(۳) جریمه شدن توسط پلیس به دلیل سرعت غیرمجاز
(۴) تمیز شدن دست و صورت در اثر وضو

کشف ارتباط
۴۲. هریک از عناوین سمت چپ با کدام یک از گزاره‌های سمت راست ارتباط دارد؟ (دو مورد در سمت چپ اضافی است).

الف	ب
الف) شخصی با وجود این‌که می‌داند، دروغ‌گویی گناه بزرگی است، تصمیم می‌گیرد در دادگاه شهادت دروغ بدهد.	۱- آگاهانه بودن
ب) فردی که دستور زبان و واژگان زبان چینی را نمی‌داند، نمی‌تواند به آن زبان صحبت کند.	۲- ارادی بودن
ج) سریع‌ترین دوندۀ مسابقه پس از گذشت از خط پایان، برنندۀ مقام اول می‌شود.	۳- معنادار بودن
د) شخصی به منظور تماس گرفتن با خواهرش، تلفن را برمی‌دارد.	۴- هدفمند بودن
	۵- پیامد ارادی کنش
	۶- پیامد طبیعی کنش

۴۳. پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش «وضو گرفتن» را بنویسید.

کنش	یک پیامد ارادی وابسته به اراده دیگران نام ببرید.	یک پیامد غیرارادی نام ببرید.
وضو گرفتن	الف.....	ب.....

۴۴. جدول زیر را کامل کنید.

کنش	پیامد ارادی	پیامد غیرارادی
کنترل خشم	الف.....	ب.....
نماز خواندن	ج.....	د.....

سؤالات پاسخ کوتاه

۴۵. «مریم در خرید تبلت یا تلفن همراه تردید دارد»؛ این جمله نشانگر کدام ویژگی کنش است؟ (شهریور ۱۴۰۲)
۴۶. یکی از پیامدهای غیرارادی «رعایت حیا» را نام ببرید. (خرداد ۱۴۰۲)
۴۷. انسان‌ها به چه دلیل ممکن است از انجام برخی کنش‌ها خودداری کنند؟ (خرداد خارج ۱۴۰۱- دی ۹۸)
۴۸. «قرار گرفتن بر سر دو راهی، یکی از ویژگی‌های کنش را نشان می‌دهد.» این عبارت مربوط به کدام یک از ویژگی‌های کنش است؟ (دی ۱۴۰۰)
۴۹. اگر کنشگری فعالیت خود را با قصد خاصی انجام دهد، مصداق کدام ویژگی کنش است؟ (شهریور ۹۸)
۵۰. مهم‌ترین ویژگی کنش چیست؟ (ذکر حداقل دو مورد ضروری است.) (شهریور خارج ۹۸)
۵۱. آیا درس خواندن یک کنش است؟ چرا؟ (شهریور خارج ۹۸)
۵۲. قرار گرفتن شخص بر سر دوراهی، بیانگر کدام ویژگی کنش است؟
۵۳. اگر از شخصی پرسیم «چرا این کار را کردی؟» هدف ما اشاره به کدام ویژگی کنش است؟
۵۴. آلودگی هوا در اثر استفاده از خودروهای فرسوده، مربوط به کدام نوع از پیامدهای کنش است؟
۵۵. پیامد ارادی و غیرارادی کنش ورزش کردن چیست؟
۵۶. کدام دسته از پیامدهای کنش، خودشان کنش هستند؟
۵۷. به علت فقدان کدام ویژگی کنش، فعالیت‌هایی مثل بالا رفتن فشار خون در اثر مصرف زیاد نمک، کنش محسوب نمی‌شود؟

سؤالات پاسخ بلند

۵۸. پیامدهای ارادی کنش را توضیح دهید. (دی ۱۴۰۰)
۵۹. منظور از معنادار بودن کنش چیست؟ با مثال توضیح دهید. (دی ۹۹)
۶۰. از ویژگی‌های کنش، دو مورد را به طور خلاصه توضیح دهید. (دی خارج ۹۹)
۶۱. مفهوم «کنش آگاهانه» را با مثال توضیح دهید. (خرداد خارج ۹۹)
۶۲. تفاوت پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش انسانی را بنویسید. (دی ۹۷)
۶۳. ارادی بودن کنش به چه معناست؟
۶۴. توجه به پیامدهای کنش، چه تأثیری بر آدمیان دارد؟
۶۵. شخصی به دلیل قرار گرفتن در شرایط اضطرار برای پرداخت بدهی‌هایش، مجبور می‌شود اتومبیل خود را با قیمت بسیار پایین بفروشد، آیا کار او یک کنش است؟ چرا؟
۶۶. ویژگی پیامدهای ارادی کنش چیست؟
۶۷. منظور از قطعی یا احتمالی بودن پیامدهای کنش چیست؟
۶۸. پیامدهای طبیعی کنش چگونه‌اند؟ مثال بزنید.
۶۹. آیه شریفه «آدمی در گرو عمل خویش است» را تحلیل نمایید.
۷۰. جمله زیر به کدام ویژگی کنش اشاره دارد؟ توضیح دهید.
- «مریم پس از قبولی در کنکور سراسری، بین انتخاب رشته حقوق و روانشناسی مردد است.»

درس دوم

۲

پدیده‌های اجتماعی

تعداد تعریف‌های این درس نسبتاً زیاد و به کمی مفاهیمش بهم نزدیکن. توی این درس با اسمایی مثل کنش، ارزش و هنجار اجتماعی آشنا می‌شی که عجیب طراحی‌شده و صاف میاد دست می‌ذاره رو همینا. از این درس سؤال صحیح و غلط و جای خالی زیاد میاد.

اسکن کنید

برای استفاده از فیلم‌های آموزشی شب امتحان این درس QR-code مقابل را اسکن کنید.

فیلم
شب
امتحان

کنش اجتماعی چیست؟

کنش‌ها را می‌توان به انواعی تقسیم کرد. یکی از معیارهایی که برای طبقه‌بندی کنش‌ها استفاده می‌شود، فردی یا اجتماعی بودن است. اگر غذا خوردن خود در خانه و در تنهایی را با زمانی که در رستوران در حال غذا خوردن هستید مقایسه کنید، متوجه تفاوت‌هایی خواهید شد. دلیل تفاوت رفتار ما، هنگامی که در جمعی هستیم، این است که ما به دیگران توجه می‌کنیم؛ یعنی با در نظر گرفتن دیگران کنش فردی به کنش اجتماعی تبدیل می‌شود.

تعریف کنش اجتماعی نوعی کنش است که با توجه به دیگران انجام می‌شود.

نکته

در کنش اجتماعی، اراده و آگاهی کنشگر ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آن‌هاست.

مراجعه کنید کنش اجتماعی فقط در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد؛ یعنی برای این که یک کنش، اجتماعی باشد لازم نیست دیگران حضور فیزیکی داشته باشند و برعکس ممکن است کنشگر در میان جمعیت باشد، اما چون به دیگران توجهی ندارد، کنش فردی انجام دهد.

مثال ۱ رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در نیمه شب و به دور از چشم دیگران و حتی دوربین‌های مخفی، یک کنش اجتماعی است.
۲ وقتی فردی در کلاس درس حضور دارد ولی بی‌توجه به اطرافیان در ذهن خود، رودخانه‌ای خروشان را تخیل می‌کند، کنش فردی انجام می‌دهد.
کنش‌های ما نه تنها در ارتباط با دیگران انجام می‌شوند، بلکه در ارتباط با خودمان، خلقت (طبیعت و ماوراء طبیعت) و خداوند متعال نیز صورت می‌گیرند.

ایستگاه سؤال

دی ۱۳۰۰

خرداد ۹۹

۱ | کنش اجتماعی فقط در حضور فیزیکی دیگران صورت می‌گیرد. (صحیح / غلط)

۲ | با در نظر گرفتن دیگران، کنش فردی به یک کنش اجتماعی تبدیل می‌شود. (صحیح / غلط)

پاسخ ۱. نادرست (کنش اجتماعی فقط در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد.)

۲. درست

پدیده‌های اجتماعی کدامند و چگونه شکل می‌گیرند؟

تعریف به کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن پدیده اجتماعی می‌گویند.

مثال بانک، مسجد، پلیس، خانواده، مدرسه، گروه دوستان، نمادها، هنجارها، ارزش‌ها و باورهای اجتماعی

طراح‌پسند کنش اجتماعی خردترین پدیده اجتماعی است و سایر پدیده‌های اجتماعی، آثار و پیامدهای آن هستند.

تعریف هنجار اجتماعی: شیوه انجام کنش اجتماعی است که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است.

مثال در هر جامعه شیوه احوالپرسی از دیگران یا عزاداری شیوه معینی دارد. (هر جا باید و نباید داشتیم، در واقع به هنجار داریم.)

تعریف ارزش‌های اجتماعی آن دسته از پدیده‌های مطلوب و خواستنی هستند که مورد توجه و پذیرش اند و افراد یک جامعه به آن‌ها گرایش و تمایل دارند.

مثال عدالت، امنیت، سعادت و آزادی

نکته

اگر کنش اجتماعی نباشد، هیچ هنجاری شکل نمی‌گیرد و هیچ یک از ارزش‌های اجتماعی محقق نمی‌شود.

• فردی به تنهایی و با صدای دلخواه در اتاقی مطالعه می‌کند. حال اگر شخص دیگری وارد اتاق شود، مطالعه تبدیل به کنش اجتماعی می‌شود و پای ارزش‌ها و هنجارها به میان می‌آید. حال فرد برای رعایت حقوق دیگری (تحقق یک ارزش) باید آرام مطالعه کند. (پیدایش یک هنجار)

نکته

ارزش‌ها از جنس هدف و مقصود و هنجارها از جنس وسیله و راه رسیدن به ارزش‌ها هستند؛ یعنی برای تحقق ارزش‌هایی مثل عدالت باید از هنجارها استفاده کرد.

ارزش (هدف)	هنجار (شیوه و روش)
نظم	وسایلمان را در جای مناسب بگذاریم.
ادب	به دیگران سلام کنیم و سلام دیگران را پاسخ دهیم.
عفت	حجاب داشته باشیم (حفظ حریم).
حجاب (حفظ حریم)	پوشش شرعی را رعایت کنیم.
ثروت	شغل مناسب داشته باشیم.
فرزندآوری	ازدواج شرعی و رسمی داشته باشیم.

ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی از طریق کنش‌های اجتماعی تحقق پیدا می‌کنند و پدیده‌های «جامعه‌پذیری» و «کنترل اجتماعی» را ضروری می‌سازند تا ارزش‌ها و هنجارها را از طریق تعلیم و تربیت و تشویق و تنبیه به افراد منتقل کنند. تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان به همین طریق شکل می‌گیرند.

طراح‌پسند افراد با عمل کردن براساس ارزش‌ها و هنجارها، باعث تداوم و استمرار آن‌ها می‌شوند.

سؤال چرا پدیده‌های اجتماعی معنا دارند؟

پاسخ پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها در ارتباط با یکدیگر به وجود می‌آورند و چون افراد با آگاهی، اراده و هدف عمل می‌کنند، پدیده‌های اجتماعی معنا دارند.

• پدیده‌های اجتماعی به مرور زمان از انسان‌هایی که آن‌ها را به وجود آورده‌اند، جدا و مستقل می‌شوند تا جایی که تصور می‌شود، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی‌اند، یعنی انسان‌ها آن‌ها را خلق نکرده‌اند؛ در حالی که این پدیده‌ها نتیجه کنش‌های افراد و مخلوق انسان‌ها هستند.

از «من» تا «ما»

زندگی اجتماعی انسان‌ها باعث شده است که با یکدیگر پیوند و ارتباط داشته باشیم؛ به عبارتی از فرد بودن یا من و تو بودن به مرحله ما بودن برسیم. برخی از «ما»ها باعث رشد و بالندگی انسان‌ها می‌شوند؛ قرآن کریم در آیه ۲ سوره مبارکه مائده می‌فرماید: «همواره در راه نیکی و پرهیزکاری تعاون کنید و هرگز در راه گناه و تعدی همکاری نکنید.»

• انواع پیامدهای کنش از نظر توجه به افراد

- فردی
- اجتماعی

• انواع پیامدهای کنش از نظر زمان

- کوتاه مدت
- میان مدت
- بلند مدت

بررسی ازدواج با توجه به مطالب بالا نشان می‌دهد که یکی از راه‌های گذر از «من» و رسیدن به «ما» تشکیل خانواده و فرزندآوری است که تصمیم هر فرد در این زمینه علاوه بر زندگی خود او بر زندگی دیگران نیز اثرگذار است.

مثال در جدول زیر آثار تک‌فرزندی و چندفرزندی آمده است:

تک‌فرزندی	چندفرزندی
۱ محدود بودن ارتباطات به ارتباط میان والدین و فرزند	۱ کم بودن توقع افراطی نسبت به فرزند
۲ محروم بودن کودک از ارتباط با همسالان خود	۲ تنظیم شدن انتظارات والدین نسبت به تفاوت‌های کودکان
۳ انتظار بالای والدین از فرزند	۳ ارتباطات گسترده‌تر فرزندان
۴ حمایت و پشتیبانی والدین از فرزند	۴ تقسیم کار بهتر و شکل‌گیری همکاری و تعاون
۵ زودرنج، آسیب‌پذیر و متوقع بودن فرزند	

گروه‌های کوچک مانند محله، روستا و شهر و گروه‌های بزرگ مانند جامعه و کشور از ۱- اعضا و ۲- مشارکت آن‌ها ایجاد شده و تدام می‌یابد و در صورت ایجاد مشکل در این دو مورد، دوام گروه‌های کوچک و بزرگ تهدید می‌شود. فرزندآوری به این دلیل اهمیت دارد که هرچه تعداد جمعیت یک گروه بیشتر باشد، میزان اثرگذاری فرهنگ آن گروه بر سایر فرهنگ‌ها افزایش می‌یابد.

جمعیت

بخوانیم و بدانیم

طریقه محاسبه میزان تغییرات جمعیتی هر کشور بررسی میزان رشد طبیعی جمعیت آن در بازه‌های زمانی معین است. رشد طبیعی جمعیت از دو عامل و اختلاف میان آن‌ها به دست می‌آید: ۱- میزان تولد ۲- میزان مرگ و میر، در واقع اگر میزان تولد بیشتر از میزان مرگ و میر باشد، رشد طبیعی جمعیت، مثبت است و برعکس!

نکته

امروزه در کشورهای صنعتی به دلیل عدم تمایل خانواده‌ها به فرزندآوری، رشد جمعیت منفی است.

نرخ جایگزینی از مفاهیم دیگر جمعیت شناختی است و به معنی تعداد فرزندان است که یک زن در طول زندگی خود به دنیا می‌آورد؛ به طور میانگین اگر هر زن، ۲ فرزند به دنیا آورد، جمعیت دچار اختلال نمی‌شود.

■ **تعریف سالمندی جمعیت:** کاهش نسبت افراد ۱۴ - ۰ ساله و افزایش نسبت افراد ۶۵ - ۶۰ ساله و بالاتر که با عدم تمایل به فرزندآوری و نپذیرفتن مسئولیت والدگری ایجاد می‌شود.

آمارها نشان می‌دهد که بعد از سال ۱۴۳۰ جمعیت کشور ما با سالمندی روبه‌رو خواهد بود.

پیامدهای سالمندی جمعیت، افزایش تعداد سالمندان و افزایش هزینه‌ها را دربردارد که عمدتاً مربوط به بهداشت و درمان است. این افراد نیاز به نیروهای ارائه‌دهنده خدمات دارند ولی نیروی جوان کافی وجود نخواهد داشت. در سطح فردی، فرزندان خانواده‌های تک‌فرزند باید علاوه بر رسیدگی به مشکلات خود به مسائل والدین خود نیز رسیدگی کنند.

ایستگاه سؤال

۱ افراد با عمل کردن براساس ارزش‌ها و هنجارها موجب تداوم و استمرار آن‌ها می‌شوند. (صحیح / غلط)	شهریور ۱۴۰۰
۲ شیوه انجام کنش اجتماعی است.	شهریور ۱۴۰۰
۳ ارزش‌ها و هنجارها از طریق تحقق می‌یابند.	شهریور ۹۹
پاسخ ۱. درست ۲. هنجار اجتماعی ۳. کنش‌های اجتماعی	

۲ بخش

پاسخ نامه

کنش‌های ما

درس ۱

۱ | نادرست

۲ | نادرست (کنش سایر مخلوقات معنادار نیست)

۳ | درست

۴ | نادرست (اگر انسان کاری را با اکراه یا از روی اضطرار انجام دهد، همچنان کار او یک کنش است.)

۵ | درست

۷ | نادرست (به دلیل ارادی بودن فعالیت گریختن از خطر کار او یک کنش است.)

۸ | نادرست (به دلیل ارادی نبودن کنشی صورت نگرفته است.)

۹ | نادرست (پیامدهای غیرارادی کنش قطعی هستند.)

۱۰ | درست

۱۲ | درست

۱۳ | نادرست (در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، کنش می‌گویند.)

۱۴ | درست

۱۵ | نادرست (... زیرا کنش انسان هدفمند است.)

۱۶ | نادرست (همه کنش‌ها آثار و پیامدهایی دارند.)

۱۷ | درست

۱۸ | درست

۱۹ | درست

۲۰ | معنای

۲۱ | ارادی

۲۳ | ارادی

۲۵ | کنش

۲۷ | ارادی بودن

۲۹ | ارادی

۳۱ | گزینه ۴

۳۳ | گزینه ۱

۳۵ | گزینه ۳

۳۷ | گزینه ۳

۳۹ | گزینه ۲

۴۱ | گزینه ۳

۴۲ | الف) ۲

ب) ۱

د) ۴

ج) ۶

۴۳ | الف) مورد تشویق و تمجید دیگران قرار گرفتن

ب) تقرب الهی

۴۴ |

کنش	پیامد ارادی	پیامد غیرارادی
کنترل خشم	پرهیز از تندخویی، فحاشی و زد و خورد	آرامش روانی و سلامت جسمانی
نماز خواندن	وضو گرفتن، مرتب و معطر بودن	تقرب الهی و آرامش درونی

۴۵ | ارادی

۴۶ | رضایت درونی، احساس آرامش، در امان بودن از برخی آسیب‌های اجتماعی و ...

۴۷ | نگرانی از پیامدهای نامطلوب

۴۸ | ارادی بودن کنش

۵۰ | آگاهانه - ارادی - هدف‌دار - معنادار

۵۱ | بله، چون با آگاهی و اراده انجام می‌شود.

۵۲ | ارادی بودن

۵۴ | پیامد غیرارادی یا طبیعی کنش

۵۵ | پیامد ارادی: تحسین دیگران / پیامد غیرارادی: تندرستی

۵۶ | پیامدهای ارادی کنش

۵۸ | برخی از پیامدهای کنش به اراده انسان‌ها، یعنی خود کنشگر یا افراد دیگر، وابسته‌اند. به آن‌ها پیامدهای ارادی می‌گویند. این دسته از پیامدها خودشان کنش هستند و باید کنشگری آن‌ها را انجام دهد.

 ۵۹ | انسان‌ها با توجه به معنای کنش خود، آن را انجام می‌دهند؛ مثلاً وقتی دانش‌آموزی در کلاس، دستش را بالا می‌آورد، این کار را آگاهانه، ارادی و هدف‌دار انجام می‌دهد و معنای آن اجازه خواستن از معلم است. معلم نیز در صورتی می‌تواند به او پاسخ مناسب بدهد که معنای کنش او را بیابد.

۶۰ | کنش، آگاهانه است؛ یعنی کنش وابسته به آگاهی آدمی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود.

کنش، ارادی است. (کنش به اراده انسان وابسته است)؛ یعنی تا اراده و خواست انسان نباشد؛ کنش انجام نمی‌شود.

کنش، هدف‌دار است؛ یعنی انسان فعالیت‌های خود را با قصد و هدف خاصی انجام می‌دهد، اگرچه ممکن است همیشه به آن هدف نرسد.

 کنش، معنادار است و انسان‌ها با توجه به معنای کنش خود، آن را انجام می‌دهند.

۶۱ | کنش، آگاهانه است؛ یعنی کنش وابسته به آگاهی آدمی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود. برای مثال، سخن گفتن یک کنش است. اگر ما آگاهی خود را نسبت به کلمات و معانی آن‌ها از دست بدهیم، از گفتار بازمی‌مانیم. از این‌رو فردی که از واژگان و دستور یک زبان آگاهی ندارد، نمی‌تواند با آن زبان سخن بگوید.

۶۲ | پیامدهای ارادی: ۱) پیامدهایی که به اراده انسان یعنی خود کنشگر یا افراد دیگر وابسته‌اند. ۲) این دسته پیامدها خودشان کنش هستند و باید کنشگری آن‌ها را انجام دهد. ۳) احتمالی‌اند.

پیامدهای غیرارادی: ۱) به اراده انسان بستگی ندارد. ۲) این دسته کنش نیستند که لازم باشد کنشگری آن‌ها را انجام دهد، بلکه نتیجه طبیعی کنش هستند. ۳) قطعی هستند.

۶۳ | کنش به اراده انسان وابسته است؛ یعنی تا اراده و خواست انسان نباشد، کنش انجام نمی‌شود؛ پس برای انجام کنش علاوه بر آگاهی، اراده انسان نیز ضروری است؛ زیرا ممکن است فردی از کاری آگاه باشد اما تصمیم به انجام آن نگیرد.

۶۴ | انسان‌ها کنش‌های خود را با توجه به پیامدهای ارادی و غیرارادی آن‌ها انجام می‌دهند و از انجام برخی کنش‌ها به دلیل پیامدهای نامطلوبشان خودداری می‌کنند.

۶۵ | بله؛ زیرا کنش‌ها ممکن است با اشتیاق یا با اکراه یا حتی از روی اضطرار و بنابه ضرورتی انجام شوند اما در هر حال، ارادی‌اند. حتی فردی که از خطر می‌گریزد، با اراده خود این کنش را انجام می‌دهد. او می‌توانست بماند و با خطر روبه‌رو شود.

- ۱۰۰ | الف) ۱ | به اراده انسان‌ها یعنی خود کنشگر یا افراد دیگر وابسته‌اند ۲ خودشان کنش هستند و باید کنشگری آن‌ها را انجام دهد. ۳ احتمالی هستند؛ یعنی ممکن است انجام بشوند یا خیر.
- ۱۰۱ | بله، زیرا کنش او ناظر به دیگران (معلم) است.
- ۱۰۲ | هنجار اجتماعی | ۱۰۳ | پدیده‌های اجتماعی
- ۱۰۴ | کنش‌های اجتماعی | ۱۰۵ | کنش اجتماعی و پیامدهای آن
- ۱۰۶ | کنش اجتماعی
- ۱۰۷ | فردی: مسواک زدن و راه رفتن / اجتماعی: مشورت کردن
- ۱۰۸ | باید به بزرگ‌ترها احترام بگذاریم - نباید در خیابان زباله بریزیم.
- ۱۰۹ | کنش اجتماعی و پیامدهای آن
- ۱۱۰ | الف) ارزش اجتماعی / ب) هنجار اجتماعی
- ۱۱۱ | جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی
- ۱۱۲ | کنش‌های اجتماعی
- ۱۱۳ | خیر؛ گاهی برخی کنش‌ها در حضور فیزیکی دیگران انجام می‌شوند اما فردی هستند؛ مانند فردی که در کلاس حضور دارد ولی بی‌توجه به اطرافیان در ذهن خود رودخانه‌ای خروشان را تخیل می‌کند.
- ۱۱۴ | پدیده‌های اجتماعی به مرور از انسان‌هایی که آن‌ها را به وجود آورده‌اند، مستقل می‌شوند و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌ها و زندگی انسان‌ها ایجاد می‌کنند. این روند تا جایی ادامه پیدا می‌کند که افراد احساس می‌کنند پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند.
- ۱۱۵ | خیر؛ کنش اجتماعی فقط در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد. وقتی راننده‌ای پشت چراغ قرمز می‌ایستد، مقرراتی را رعایت می‌کند که مورد قبول دیگران است؛ به همین سبب کنش او اجتماعی است.
- ۱۱۶ | پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها در ارتباط با یکدیگر به وجود می‌آورند و چون افراد با آگاهی، اراده و هدف عمل می‌کنند، پدیده‌های اجتماعی معنا دارند.
- ۱۱۷ | کنش اجتماعی نوعی کنش است که با توجه به دیگران انجام می‌شود. در این کنش، اراده و آگاهی کنشگر ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آن‌هاست. کنش اجتماعی خردترین پدیده اجتماعی است؛ مطالعه بدون صدا در حضور دیگران، نوعی کنش اجتماعی است.
- ۱۱۸ | الف) تقسیم بر اساس افراد: ۱ فردی ۲ جمعی
- ب) تقسیم بر اساس زمان: ۱ کوتاه مدت ۲ میان مدت ۳ بلند مدت
- ۱۱۹ | ۱ زودرنج، آسیب‌پذیر و متوقع شدن فرزند ۲ ارتباط محدود میان والدین و فرزند ۳ انتظار بالای والدین
- ۱۲۰ | گروه‌های کوچک مانند محله و روستا و گروه‌های بزرگ مانند جامعه و کشور، با وجود تک‌تک افراد و مشارکت اجتماعی آن‌ها شکل می‌گیرد و دوام می‌یابد.
- ۱۲۱ | افزایش جمعیت سالمند، افزایش هزینه‌ها را دربردارد که عمدتاً هزینه‌های بهداشت و درمان است. برای ارائه خدمات به سالمندان نیازمند افراد جوان هستیم که در صورت سالمندی جمعیت، نیروی جوان کافی وجود نخواهد داشت.
- در سطح فردی در خانواده‌های تک فرزند، فرزندان ناچارند علاوه بر رسیدگی به مشکلات زندگی خود، از والدین حمایت عاطفی کم‌تر و به آن‌ها رسیدگی نمایند.
- ۱۲۲ | به کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن پدیده اجتماعی می‌گویند؛ مثل بانک، مسجد، پلیس، خانواده، گروه دوستان و نمادها.

- ۶۶ | پیامدهای ارادی کنش: ۱ به اراده انسان‌ها یعنی خود کنشگر یا افراد دیگر وابسته‌اند ۲ خودشان کنش هستند و باید کنشگری آن‌ها را انجام دهد. ۳ احتمالی هستند؛ یعنی ممکن است انجام بشوند یا خیر.
- ۶۷ | پیامدهای غیرارادی کنش قطعی هستند؛ یعنی حتماً انجام می‌شوند ولی پیامدهای ارادی کنش احتمالی‌اند؛ یعنی ممکن است انجام بشوند یا نشوند. اگر فرد آن‌ها را اراده کند، انجام می‌شوند و اگر آن‌ها را نخواهد و اراده نکند، انجام نمی‌گیرند.
- ۶۸ | پیامدهای غیرارادی کنش، نتیجه طبیعی کنش هستند؛ یعنی لازم نیست کنشگری آن‌ها را انجام دهد و همچنین این پیامدها، قطعی هستند؛ یعنی حتماً انجام می‌شوند؛ مانند یاد گرفتن درس بعد از مطالعه.
- ۶۹ | هر کنشی آثار و پیامدهایی دارد و معمولاً انسان‌ها کنش‌های خود را با توجه به پیامدهای ارادی و غیرارادی آن انجام می‌دهند؛ زیرا انسان موجودی مسئول است و با توجه به اراده و آگاهی که دارد، اعمالی را انجام داده و مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. پس اگر انسان عملی را انجام می‌دهد باید مسئولیت آن را بپذیرد و پیامدهای آن را در نظر بگیرد.
- ۷۰ | قرار گرفتن بر سر دو راهی، اشاره به ویژگی ارادی بودن کنش دارد. کنش به اراده انسان وابسته است؛ یعنی تا خواست و اراده انسان نباشد، کنش انجام نمی‌شود.

درس ۲ پدیده‌های اجتماعی

- ۷۱ | درست
- ۷۲ | نادرست (... کنش فردی هستند.)
- ۷۳ | درست
- ۷۴ | نادرست (کنش اجتماعی فقط در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد.)
- ۷۵ | درست | ۷۶ | درست
- ۷۷ | درست
- ۷۸ | نادرست (... در حال انجام یک کنش اجتماعی است.)
- ۷۹ | نادرست (هنجار اجتماعی، شیوه انجام کنش اجتماعی است.)
- ۸۰ | درست | ۸۱ | درست
- ۸۲ | پدیده‌های اجتماعی
- ۸۳ | کنش اجتماعی
- ۸۴ | کنش‌های اجتماعی | ۸۵ | ارزش اجتماعی
- ۸۶ | هنجار اجتماعی | ۸۷ | پدیده‌های اجتماعی
- ۸۸ | کنش اجتماعی | ۸۹ | کنش اجتماعی-ارزش‌های اجتماعی
- ۹۰ | کنش اجتماعی | ۹۱ | فردی
- ۹۲ | دیگران، خودمان، خلقت و خداوند متعال
- ۹۳ | ارزش‌های اجتماعی
- ۹۴ | گزینه ۱
- ۹۵ | گزینه ۳
- ۹۶ | گزینه ۱
- ۹۷ | گزینه ۳
- ۹۸ | گزینه ۴
- ۹۹ |

ارزش (هدف)	هنجار (شیوه و روش)
ادب	به دیگران سلام کنیم و سلام دیگران را پاسخ دهیم.
حیا	پوشش شرعی را رعایت کنیم.
نظم	وسایلمان را در جای مناسب بگذاریم.

۱ وقتی برای اولین بار می‌خواهید از کالایی پیچیده مانند دوربین عکاسی یا تلفن همراه استفاده کنید، به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنید ولی پس از آن، دیگر سراغی از دفترچه راهنما نمی‌گیرید؛ مگر اینکه مشکلی پیش بیاید. چرا؟

۲ **کنش، آگاهانه است:** یعنی کنش وابسته به آگاهی آدمی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود.

۳ برای مثال، سخن گفتن یک کنش است. اگر ما آگاهی خود را نسبت به کلمات و معانی آنها از دست بدهیم، از گفتار باز می‌مانیم. از این رو فردی که از واژگان و دستور یک زبان آگاهی ندارد، نمی‌تواند با آن زبان سخن بگوید.

بخوانیم و بدانیم

تا آگاهی نباشد کنشی صورت نمی‌گیرد. آیا کنش انسان‌ها همیشه براساس آگاهی صحیح صورت می‌گیرد؟ و آیا افراد در همه موارد به آگاهی موجود در کنش‌هایشان توجه دارند و از آن با خبرند؟ در حکایت زیر تأمل کنید:

روزی شخص بزرگی که از آشنایان سقراط بود با هیجان نزد او آمد و گفت: سقراط! می‌دانی درباره یکی از شاگردانت چه شنیده‌ام؟

— سقراط پاسخ داد: لحظه‌ای درنگ کن! آیا کاملاً مطمئن آنچه می‌خواهی به من بگویی حقیقت دارد؟

— نه فقط شنیده‌ام.

— سقراط گفت: پس واقعاً نمی‌دانی خبر درست است یا نادرست! آیا آنچه می‌خواهی در مورد شاگردم به من بگویی خبر خوبی است؟

— نه برعکس!

— پس می‌خواهی خبر بدهی بگویی که از آن مطمئن نیستی؟ حالا بگو ببینم آنچه می‌خواهی به من بگویی برای من سودمند است؟

فرد پاسخ داد: نه واقعاً...

— سقراط از این پرسش و پاسخ‌ها نتیجه گرفت و گفت: اگر می‌خواهی چیزی را به من بگویی که نه حقیقت دارد، نه خوب است و نه سودمند پس اصلاً چرا آن را به من می‌گویی!

● حتماً برای شما پیش آمده که در انجام کاری بر سر دوراهی قرار گرفته باشید؛ مثل اینکه پس از برگشت از دبیرستان، بهتر است ابتدا استراحت کنید و بعد تکلیف درسی خود را انجام دهید یا برعکس؟ **قرار گرفتن بر سر دوراهی، یکی از ویژگی‌های کنش را نشان می‌دهد.** آن ویژگی کدام است؟ **کنش، ارادی است.** کنش به اراده انسان وابسته است؛ یعنی تا اراده و خواست انسان نباشد، کنش انجام نمی‌شود. پس، برای انجام کنش علاوه بر آگاهی، اراده انسان نیز ضروری است؛ زیرا ممکن است فردی از کاری آگاه باشد اما تصمیم به انجام آن نگیرد.

۱. دی ۱۴۰۰ ۲. شهریور ۹۸ ۳. خرداد ۹۹ ۴. شهریور ۱۴۰۰ – دی ۱۴۰۰ ۹۹ شهریور

درس اول کنش‌های ما

کنش ما انسان‌ها چه ویژگی‌هایی دارد؟

تمامی مخلوقات در جهان کاری انجام می‌دهند:

هر ذره که هست، اگر غباری است در پرده ملکوت به کاری است

ماه به دور زمین می‌چرخد، ابرها در آسمان حرکت می‌کنند، آب در جویبار روان است، درخت برگ و بار می‌دهد، قلب می‌تپد، خون در رگ‌های آدمی جریان دارد، کشاورز به کشت و زرع می‌پردازد و دانش‌آموز مطالب درسی را در ذهن مرور می‌کند. به نظر شما، فعالیت‌های انسان چه تفاوتی با فعالیت‌های مخلوقات دیگر دارد؟

ما پادشاه روی می‌کنیم، شادی می‌کنیم، مسواک می‌زنیم، درس می‌خوانیم، ورزش می‌کنیم، نقاشی می‌کشیم، نماز می‌خوانیم و فعالیت‌های دیگری انجام می‌دهیم. در زبان فارسی برای فعالیت‌های انسان، اسم‌های گوناگونی مانند کار، عمل، فعل، رفتار، کردار و کنش وجود دارد و برای انجام‌دهندگان این فعالیت‌ها نیز اسم‌های مختلفی مانند کارگر، کارمند، کارگزار، کارفرما و عامل به کار می‌رود.

در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، «کنش» و به انجام‌دهنده آن «کنشگر» می‌گویند.

کنش ویژگی‌هایی دارد که آن را از فعالیت سایر مخلوقات متمایز می‌کند. به نظر شما، این ویژگی‌ها کدام‌اند؟

۱ کنش‌ها ممکن است با اشتیاق یا با اکراه یا حتی از روی اضطرار و بنا به ضرورتی انجام شوند اما در هر حال، ارادی‌اند. حتی فردی که از خطر می‌گریزد، با اراده خود این کنش را انجام می‌دهد؛ او می‌توانست بماند، با خطر روبه‌رو شود یا...

۲ آیا فعالیت‌هایی مانند ضربان قلب، گردش خون، بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، کنش محسوب می‌شوند؟ چرا؟

۳ فردی از میان جمع برمی‌خیزد و پنجره اتاق را باز می‌کند. اگر از او پرسید چرا این کار را کردی، چه می‌گوید؟

۴ **کنش، هدف‌دار است.** پرسش «چرا چنین کاری کردی؟» را می‌توان از هر کنشگری پرسید؛ زیرا انسان فعالیت‌های خود را با قصد و هدف خاصی انجام می‌دهد، اگرچه ممکن است همیشه به آن هدف نرسد.

آیا انسان‌های مختلف از انجام کنش‌هایشان، هدف‌های یکسانی دارند؟

۵ با توجه به این ویژگی‌ها، کنش انسان – برخلاف فعالیت سایر مخلوقات – «معنادار» است. انسان‌ها با توجه به معنای کنش خود، آن را انجام می‌دهند؛ مثلاً وقتی دانش‌آموزی در کلاس، دستش را بالا می‌آورد، این کار را آگاهانه، ارادی و هدف‌دار انجام می‌دهد و معنای آن اجازه خواستن از معلم است. معلم نیز در صورتی می‌تواند به او پاسخ مناسب بدهد که معنای کنش او را بیابد.

■ انسان‌ها در انجام کنش به معنای آن توجه دارند.

گفت و گو کنید

- بوق زدن راننده، یک کنش است. درباره معنای مختلف آن با یکدیگر گفت‌وگو کنید.
- یک رسم رایج در منطقه یا محله زندگی خودتان را بیابید و درباره معنای آن گفت‌وگو کنید.

۱. خرداد ۱۴۰۱ خارج – شهریور ۱۴۰۰ – دی ۱۴۰۰ ۲. دی ۱۴۰۱ – خرداد ۹۹ ۳. شهریور ۹۹ – شهریور ۹۸ – دی ۹۸ ۴. خرداد ۹۹ ۵. دی ۱۴۰۰ ۶. خرداد ۱۴۰۲ – دی ۱۴۰۱ – دی ۹۹

کنش ما چه آثار و پیامدهایی دارد؟

مدتی از شروع کلاس سپری شده است. همه به درس توجه دارند. ناگهان دانش‌آموزی در می‌زند و اجازه ورود می‌خواهد. کنش او چه تغییری در کلاس ایجاد می‌کند؟ درباره آثار و پیامدهای کنش او گفت‌وگو کنید. آیا می‌توانید این پیامدها را دسته‌بندی کنید؟ به نظر شما، شناخت آثار و پیامدهای کنش انسان چه اهمیتی دارد؟

هر کنشی آثار و پیامدهایی دارد. آیا پیامدهای کنش نیز همانند خود کنش، آگاهانه و ارادی‌اند؟

۱ برخی از پیامدهای کنش به اراده انسان‌ها، یعنی خود کنشگر یا افراد دیگر، وابسته‌اند. به همین سبب به آنها «پیامدهای ارادی» می‌گویند. این دسته از پیامدها خودشان کنش هستند و باید کنشگری آنها را انجام دهد.

دانشجویی کتاب درسی خود را مطالعه می‌کند و در پی آن، اولاً به سؤالات امتحانی پاسخ می‌دهد؛ ثانیاً استاد، متناسب با تلاش این دانشجو به او نمره می‌دهد. پاسخ دادن به سؤالات امتحانی و نمره دادن استاد، پیامدهای ارادی کنش مطالعه کردن است که اولی به اراده خود او و دومی به اراده دیگری وابسته است.

فردی سلام می‌کند. پاسخ دادن یا پاسخ ندادن او پیامد ارادی کنش او محسوب می‌شود که به اراده جواب‌دهنده سلام وابسته است.

۲ اما همه پیامدهای کنش این‌گونه نیستند؛ یعنی به اراده انسان‌ها بستگی ندارند. به این پیامدها «پیامدهای غیرارادی» می‌گویند. این دسته از پیامدها، کنش نیستند که لازم باشد کنشگری آنها را انجام دهد بلکه نتیجه طبیعی کنش‌اند.

۳ وقتی شما پنجره‌ها را باز می‌کنید، هوای کلاس عوض می‌شود. فردی که وضو می‌گیرد، دست و صورتش پاکیزه می‌شود.

■ پیامدهای کنش

۱. دی ۱۴۰۰ ۲. شهریور ۱۴۰۰ – دی ۹۷ ۳. خرداد ۱۴۰۱ خارج ۴. دی ۹۷ ۵. دی ۱۴۰۱

۱ برای شناخت عمیق‌تر کنش اجتماعی، لازم است کمی بیشتر به واژه «دیگران» دقت کنید. دیگران، یعنی کسانی که کنشگران با توجه به آنها دست به کنش می‌زنند، متفاوت‌اند. در اینجا انواع مختلفی از دیگران ذکر شده است. تلاش کنید در رابطه با هر کدام، یک کنش اجتماعی مثال بزنید.

غریبه / آشنا
دوست / دشمن

گذشتگان / معاصران / آیندگان
مؤمن / کافر / منافق

با این مثال‌ها، متوجه می‌شوید؛ کنشی که ناظر به هر کدام از موارد بالا صورت می‌گیرد، آداب و قواعد خاصی می‌خواهد. آیا تاکنون فکر کرده‌اید که این آداب چگونه شکل می‌گیرند، چگونه دوام می‌آورند یا تغییر می‌کنند؟

می‌دانید که کنش‌های ما تنها در ارتباط با دیگران انجام نمی‌شوند. کنش‌های ما در ارتباط با خودمان، خلقت (طبیعت و ماوراء طبیعت) و خداوند متعال نیز صورت می‌گیرد. اگرچه انواع کنش‌ها از یکدیگر اثر می‌پذیرند و بر یکدیگر اثر می‌گذارند و متناسب می‌شوند ولی هویت هیچ کدام از دست نمی‌رود. (برای آشنایی با آداب برقراری ارتباط با دیگران، می‌توانید به کتاب مفاتیح‌الحیة اثر آیت‌الله جوادی آملی مراجعه کنید.)

پدیده‌های اجتماعی کدام‌اند و چگونه شکل می‌گیرند؟

به پدیده‌های اطرافتان توجه کنید. با کمک دبیر خود تعدادی از آنها را روی تخته بنویسید. برخی از پدیده‌هایی که نوشته‌اید، اجتماعی‌اند. آیا می‌توانید آنها را مشخص کنید؟ چرا این پدیده‌ها را اجتماعی می‌دانید؟ به نظر شما، این پدیده‌ها چه ارتباطی با کنش اجتماعی دارند؟

۲ بانک، مسجد، پلیس، مدرسه، خانواده، گروه دوستان، نمادها، هنجارها، ارزش‌ها و باورهای

اجتماعی نمونه‌هایی از پدیده‌های اجتماعی هستند. به کنش اجتماعی و پیامدهای آن

«پدیده اجتماعی» می‌گویند. کنش اجتماعی خردترین (کوچک‌ترین) پدیده اجتماعی است

و سایر پدیده‌های اجتماعی، آثار و پیامدهای آن هستند.

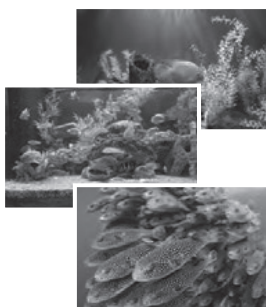
۱. خرداد ۱۴۰۲ ۲. دی ۹۹ خراج ۳. شهریور ۱۴۰۰ - دی ۱۴۰۰ خراج - خراج ۹۹ - شهریور ۹۸

۴. دی ۱۴۰۱ - دی ۹۹ - خرداد ۹۸ - خرداد ۹۸ - خراج - دی ۹۷

گاج

از «من» تا «ما»؟

به نظر شما از «من بودن» تا «ما شدن» چقدر فاصله است؟ این مسیر، گاهی ساده و سر راست به نظر می‌آید و گاهی دشوار و پیچیده! خوب بدانید که این پرسش، یکی از پرسش‌های مهم علوم اجتماعی است. از آن دسته پرسش‌هایی که جدا از پاسخی که به آن می‌دهیم، فهم خود پرسش، بسیار مهم است. برخی در پاسخ به چنین پرسش‌هایی عجله می‌کنند و از فهم عمیق پرسش باز می‌مانند، راستی شما در این مورد چگونه می‌اندیشید؟

آبی دریا به رنگ آسمان
قطره‌ها بی‌رنگ و از دریا جداست
قطره تنها چرا بی‌رنگ ماند؟
رنگ دریاها بی‌رنگ از کجاست؟
قطره تنها به دور از قطره‌ها
با خود آهنگ جدایی می‌زند
قطره‌هایی را که با هم می‌روند
آسمان رنگ خدایی می‌زند
این «من و تو» حاصل تفریق ماست
پس تو هم با من بیا تا ما شویم
حاصل جمع تمام قطره‌ها
می‌شود دریا، بیا دریا شویم

(قصه امین پور)

سراسر زندگی اجتماعی می‌تواند زمینه پیوند انسان‌ها با یکدیگر و عبور از «من و تو» و تشکیل «ما» باشد. «من»‌ها درون «ما» حل نمی‌شوند و از بین نمی‌روند بلکه «من»‌ها با «ما» از دایره تنگ و محدود خود فراتر می‌روند و بزرگ و بزرگوار می‌شوند. راستی «ما»‌ها نیز با هم تفاوت دارند. برخی از «ما»‌ها، در رشد، بالندگی و تعالی انسان‌ها تأثیر بیشتری دارند. از این رو قرآن کریم می‌فرماید: همواره در راه نیکی و پرهمیزی کار تعاون کنید و هرگز در راه گناه و تعدی همکاری نکنید!

آموختید که کنش‌های ما انسان‌ها، آثار و پیامدهای فردی و اجتماعی دارند. این آثار و پیامدها می‌توانند کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت باشند. ازدواج و تشکیل خانواده یکی از زمینه‌های پیوند میان انسان‌ها و گذر از «من» به «ما» است. اکنون در آثار و پیامدهای ازدواج، تشکیل خانواده و فرزندآوری تأمل کنید.

عزم هر فرد برای ازدواج و تشکیل خانواده و تصمیم هر خانواده برای داشتن فرزند، در شیوه زندگی خودشان و دیگران مؤثر است. مثلاً در خانواده‌های تک‌فرزند، نوع ارتباط، محدود به ارتباط پدر و مادر و فرزند است. در این خانواده‌ها، معمولاً کودکان در خانه ارتباط با افراد هم‌سن و سال و

عقاید، ارزش‌ها و هنجارها از طریق جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی به افراد منتقل می‌شوند.

۱ پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها در ارتباط با یکدیگر به وجود می‌آورند و چون افراد با آگاهی، اراده و هدف عمل می‌کنند، پدیده‌های اجتماعی معنا دارند.

۲ پدیده‌های اجتماعی به مرور از انسان‌هایی که آنها را به وجود آورده‌اند، مستقل می‌شوند و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌ها و زندگی انسان‌ها ایجاد می‌کنند. این روند تا جایی ادامه پیدا می‌کند که افراد احساس می‌کنند «پدیده‌های اجتماعی» همانند «پدیده‌های طبیعی» هستند. در حالی که می‌دانید پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها خلق می‌کنند و نتیجه کنش‌های افراد هستند. ولی پدیده‌های طبیعی را انسان‌ها خلق نکرده‌اند.

بخوانیم و بدانیم

انسان‌ها پدیده‌های اجتماعی را برای رفع نیازها و تأمین سعادت خود پدید می‌آورند. ولی در مواردی خود این پدیده‌ها اصل قرار می‌گیرند و به جای اینکه در خدمت سعادت بشر باشند، انسان‌ها را به خدمت می‌گیرند؛ مثلاً مراسم عروسی، مقدمه و روش اعلان ازدواج و تشکیل خانواده است. ولی گاهی خود، جای هدف می‌نشینند و با شرایط سخت، هزینه‌های سنگین و حاشیه‌های فراوانی که به همراه می‌آورد یکی از عوامل تأخیر ازدواج و موانع تشکیل خانواده می‌گردد. شما در مورد سایر پدیده‌های اجتماعی مانند پول و تکنولوژی تأمل کنید.

مقایسه کنید

کوه پدیده‌های طبیعی و ساختمان اداری، پدیده‌های اجتماعی است. با مقایسه آنها تفاوت پدیده‌های طبیعی و اجتماعی را مشخص کنید.

معیار	کوه	ساختمان اداری
نقش انسان در پیدایش آن		
معنادر بودن		
محسوس بودن		

هم‌نسل‌های خود را نمی‌آموزند. در غالب خانواده‌های تک‌فرزند، والدین، هم انتظار بالایی از فرزند خود دارند و هم حمایت و پشتیبانی زیادی از او به‌عمل می‌آورند. همین وضعیت می‌تواند کودک را متوقع و سخت‌گیر یا زودرنج و آسیب‌پذیر کند. در عوض در خانواده‌هایی که چندین فرزند دارند از تمرکز افراطی والدین بر فرزندان کاسته می‌شود و پدر و مادر با درک تفاوت‌های کودکان خود، انتظاراتشان را تنظیم می‌کنند. فرزندان نیز در تعامل با یکدیگر، ارتباط گرفتن با دیگران، تقسیم کار، تعاون و همکاری در انجام کارها را بهتر یاد می‌گیرند.

می‌دانید که گروه‌های کوچک مانند محله، روستا، شهر و... و گروه‌های بزرگ مانند جامعه، کشور و... با وجود فرد فرد اعضا و مشارکت اجتماعی آنها، شکل می‌گیرند و دوام می‌آورند. با بروز نقصان و کاستی در تعداد افراد چنین گروه‌هایی، کمابیش زندگی و دوام آنها با تهدید روبه‌رو می‌گردد و در مقابل، با افزایش تعداد جمعیت یک قوم، فرهنگ و آیین، امکان تأثیرگذاری آن بر سایر فرهنگ‌ها، اقوام و آیین‌ها افزایش می‌یابد. به همین دلیل، در هر جامعه‌ای میزان گرایش افراد و خانواده‌ها به فرزندآوری، از نظر کمی و کیفی اهمیت فراوان دارد. در جامعه‌ای که اغلب خانواده‌های آن، چندفرزندی هستند، با تولد هر نوزاد، نیازهای او به‌عنوان یک عضو جامعه نیز طرح و پیگیری می‌شود. آیا همین پدیده نمی‌تواند زمینه پویایی و بالندگی جامعه را فراهم کند؟ آیا تولد هر نوزاد، نمی‌تواند نویدبخش تولد یک نابغه و پیدایش ایده یا طرح و برنامه‌ای نو برای طیف گسترده‌ای از انسان‌ها باشد؟

بخوانیم و بدانیم

میزان تغییرات جمعیتی هر کشور از طریق محاسبه «میزان رشد طبیعی جمعیت» در بازه‌های زمانی معین، ارزیابی می‌شود. میزان رشد طبیعی جمعیت از دو عامل «تعداد تولد» و «تعداد مرگ و میر» و اختلاف بین آنها به‌دست می‌آید؛ اگر تعداد تولد به نسبت مرگ و میر، رقم بالایی باشد رشد جمعیت مثبت است و اگر در زمان و مکان معین، مرگ و میر افراد در مقابل تولد

افزایش یابد، رشد جمعیت، منفی خواهد بود. در حال حاضر در برخی کشورها، به‌ویژه کشورهای صنعتی، رشد جمعیت منفی است. در این کشورها، به‌دلیل عدم گرایش و تمایل خانواده‌ها به فرزندآوری، تعداد موالید در مقایسه با مرگ و میر، کمتر است. در کنار این شاخص، شاخص دیگری با عنوان «نرخ جایگزینی» وجود دارد. نرخ جایگزینی به این معنی است که هر زن در طول عمر خود چه تعداد فرزند به‌دنیا می‌آورد. جمعیت‌شناسان رقم جایگزینی را بین عدد ۲/۱ تا ۲/۲ تعیین می‌کنند. به عبارت دیگر، هر زن در طول عمر خود، باید حداقل دو فرزند به دنیا بیاورد تا روند طبیعی جمعیت دچار اختلال نشود. عدم پذیرش مسئولیت والدگری و محدود شدن بعد خانواده به خانواده بی‌فرزند یا تک‌فرزند توسط اکثر افراد جامعه، پدیده «سالمندی جمعیت» را در پی خواهد داشت. شاخص سالمندی از افزایش نسبت سالمندان در جمعیت و به بیانی دیگر، کاهش نسبت افراد ۱۴- ساله و افزایش نسبت افراد ۶۰ یا ۶۵ سال و بالاتر خبر می‌دهد.

مطالعات نشان می‌دهد که جمعیت ایران ما به سوی سالمندی می‌رود. براساس نتایج یک پژوهش انجام شده در مرکز آمار، جمعیت ایران تا سال ۱۴۳۰ به حدود ۱۰۱ میلیون نفر خواهد رسید و طبق پیش‌بینی‌های منابع بین‌المللی، ساختار سنی جمعیت کشور ما در سال‌های بعد از ۱۴۳۰، از یک ساختار کاملاً جوان به یک ساختار سالخورده تبدیل خواهد شد. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که سهم جمعیت ۶۵ ساله و بیشتر، تا سال ۱۴۳۰ به حدود ۲۲ درصد برسد. درواقع بیشترین سهم در هرم سنی جمعیت به این گروه اختصاص می‌یابد. اگر جمعیت بالای ۶۵ سال بیش از ۱۰ درصد جمعیت کل کشور باشد، کشور پیر محسوب می‌شود. این پدیده، یک زنگ خطر بزرگ برای آینده‌ماست!

پدیده مسن شدن جمعیت، تبعات فراوانی به همراه دارد. افزایش جمعیت سالمند کشور، افزایش هزینه‌ها را دربر دارد. این هزینه‌ها عمدتاً به هزینه‌های بهداشت و درمان مربوط می‌شود. در کشور برای ارائه خدمات و رفع نیازهای سالمندان، به اندازه کافی، نیروی جوان وجود نخواهد داشت. در سطح فردی نیز فرزندان خانواده‌های تک‌فرزند، ناچارند علاوه بر مسائل شخصی، به تنهایی تعهدات فرزندی، حمایت عاطفی و رسیدگی به مسائل والدین خود را انجام دهند. به نظر شما مسئله سالمندی جمعیت، برای کشور ما چه تبعات دیگری دارد؟

تحقیق کنید

کشورها در مواجهه با روند کاهش جمعیت، برای جبران و ترمیم جمعیت خود، روش‌های مختلفی را در پیش می‌گیرند. با راهنمایی دبیر خود برخی از تجربه‌های کشورهای مختلف را در این رابطه مطالعه کنید و به کلاس گزارش دهید.

مقایسه رشد جمعیت در کشورهای مختلف

نام کشور	نرخ رشد ۲۰۱۲	نرخ رشد ۲۰۱۹	مقدار افزایش
کانادا	۰/۷۶	۱/۲	۰/۴۴
سوئیس	۰/۷۸	۱/۰۹	۰/۳۱
روسیه	-۰/۰۳	۰/۲	۰/۲۳
آمریکا	۰/۷۷	۰/۹۷	۰/۲
کره جنوبی	۰/۱۶	۰/۳۳	۰/۱۷
انگلیس	۰/۵۴	۰/۷	۰/۱۶
ژاپن	-۰/۱۳	-۰/۰۲	۰/۱۱
فرانسه	۰/۴۵	۰/۵۶	۰/۱۱
آلمان	-۰/۱۸	-۰/۰۵	۰/۱۳
چین	۰/۴۴	۰/۵۱	۰/۰۷

ملاحظه می‌کنید که دو کشور ژاپن و آلمان از رشد منفی جمعیت برخوردارند. براساس آمارهای اعلام شده، در بازه زمانی ۲۰۲۰-۲۰۲۰ جمعیت ژاپن با کاهش ۶۴۴ هزار نفری روبه‌رو شده است و مهم‌ترین دلیل کاهش جمعیت در ژاپن، عدم تمایل زنان به فرزندآوری است. نرخ باروری در ژاپن از دهه ۱۹۷۰ میلادی به بعد کاهش یافته است. نرخ باروری در دهه ۲۰۰۰ میلادی به رقم ۱/۳ درصد درازای هر زن رسید. این رقم در ۲۰۰۵ میلادی به ۱/۲۶ درصد رسید. در دهه ۲۰۱۰ میلادی به بعد نرخ باروری در ژاپن با افزایش اندکی روبه‌رو شد و به رقم ۱/۴ درصد رسید. میانگین سنی جمعیت ژاپن به ۴۸/۴ سال رسیده و این کشور ثروتمند آسیایی اکنون پیرترین کشور جهان به‌شمار می‌رود. دولت ژاپن پیش‌بینی می‌کند که در افق ۲۰۶۰ تقریباً نیمی از جمعیت این کشور را افراد سالخورده تشکیل خواهند داد. از طرفی برآورد می‌شود که ظرف چهار دهه آینده جمعیت ژاپن که اکنون ۱۲۷ میلیون نفر است، بیش از ۲۵ درصد کاهش خواهد یافت و در حدود ۸۸ میلیون نفر خواهد شد.